

JUTALOMUTAZÁS DÁRDAY ISTVÁNNAL

A Hugó

TÓTH PÉTER PÁL

DOMOKOS JÁNOS PORTRÉFILMJÉNEK HŐSE NEM ÁLL PIEDesztÁLON, A TÁRSADALMI CSAPDÁKRA FIGYELMES ÉLETMŰ MAGÁÉRT BESZÉL.

A címben hivatkozott *Jutalomutazás* a Dárday István – Szalai Györgyi rendezőpáros 1970-es (óvatosan ír le ilyesmit az ember, de ezúttal nincs kétség:) remekműve. Kevés film készült, nem csak Magyarországon, de egyáltalán, amely ilyen tömörséggel adja vissza a létezett szocializmus nevetségesen pi-tiáner, mégis fenyegető, kisszerű és beszűkült, mégis a társadalom teljességét a jelentéktelen alávetettektől a felső vezetőkhig átható, joviálisan nyomasztó atmoszféráját. Ez az „ajtókat berúgó” elsőfilm: élesen fogalmazó satíra, breugeli bölcsességű, megbocsátóan szomorú körbetekintés a belső igényné vált szolgái létezés szálnalmas megnyilvánulásain, egy-szersmind a végtelékig kontrollált társadalmi szerepek

köréből való kitörés s az alattvalói beletörődés önpusztító sémáiból való szabadulás képtelenségét felmutató dráma. Ha Dárdayék filmjeire gondolok, nem csupán a szociális helyzetek érzékeny megközelítése ragad torkon (bár kevés játékfilm akad, amely az egyszerű ember perspektívatlanságát olyan erővel kényszeríti átélni, mint a *Filmregény*, amely a társadalmi cselekvés lehetetlenségét olyan nyilvánvaló tapasztalatként fogalmazza meg, mint a *Harcmodor*), hanem ez a minden kudarcos küzdelemre együttérzéssel tekintő alkotói attitűd.

Ezt az attitűdöt próbálja megragadni Domokos János a rendező-páros „egyik feléről”, Dárday Istvánról készített filmjében. Amelyben – jelentős életmű ide, díjak és elismertség oda

„Minden kudarcos küzdelemre együttérzéssel tekint” (Dárday István)

– Dárday nem áll semmiféle piedesztálon. A filmes körökben csak kamaszkori ragadványnevéen, Hugóként emlegett Kossuth-díjas egészen Hugó-szerű. Olyan egyszerűen fogalmaz, mint aki a haverjaival beszélget, sőt, vitat meg dolgokat – hiszen csakugyan a haverjaival, velünk, a nézőkkel beszélget. Nem leereszkedően, hanem mint egyenrangúakkal, lényeges gondolatokat fordítva le konyhanyelvre, hogy az is értse, aki nem beszél értelmiségiül.

A portré szükségképpen töredékes és a tempó nézőbarát frissessége érdekében számos kihagyással él. Hogy mik voltak a 78 éves akadémikus életének és munkásságának fordulatait, azt a film csak felvillantja – a teljes életút-interjú, mint minden MMA-s portrénál, egy archívumban áll az utókor rendelkezésére. Itt csak annyiban jelenik meg a származás (a proletárdiktatúrában kényszerűen deklaszálódott arisztokrata családi háttér), a magánélet (alkotótársa egyúttal élettársa is volt), a pálya (nem csak filmjeiről beszél aránylag keveset, de produceri tevékenysége is csak a Társulás Stúdió vonatkozásában van érintve), amennyiben segít megérteni az említett attitűdöt. Egy elmélázás a felvételek szünetében, a napozás élvezete, egy szálla eltávolítása felesége (a filmesztéta Tóth Klára) kezéből van olyan fontos itt, mint a művekről való értekezés. Az, hogy *hogyan* lép be gyermekkorának helyszínére, a ma óvodaként funkcionáló kastélyba, többet mond el a saját nemesi háttérét kívülállóként szemlélő rendezőről, mint akárhány, mégoly érdekes sztori. S a portréfilm készítőinek (a rendező-vágón kívül az operatőr Dömötör Péternek) van szeme észrevenni és van bátorsága a film voltaképpen tárgyává tenni azt a belső utazást, amelynek csak leképezése a formailag egyféle road movie-ként kivitelezett portré, amely fizikailag Cserhátsuránytól a fővároson át Pápasalamonig, majd Komlóskáig tart, szellemi értelemben pedig a társadalomkritikus – szarkasztikus humorú vagy a jogos felháborodásra apelláló – játékfilmeketől az egyszerű emberek által teremtett értékeket felmutatni kívánó dokumentumfilmekig ível.

JUTALOMUTAZÁS DÁRDAY ISTVÁNNAL – magyar portréfilm, 2017. Rendezte: **Domokos János**. Kép: **Dömötör Péter**. Vágó: **Domokos János**. Hangmérnök: **Faludi Sándor, Kapcsos Vince**. Gyártó: **MMA**. 52 perc.

